

ESMINIŲ STUDENTŲ PROCEDŪRINIŲ TEISIŲ TIRIANT AKADEMINĖS ETIKOS PAŽEIDIMĄ UŽTIKRINIMO PROBLEMATIKA LIETUVOS UNIVERSITETUOSE: TEORINĖS IŽVALGOS

Regina Valutytė

Mykolo Romerio universiteto Mykolo Romerio teisės mokyklos
Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės institutas
Elektroninis paštas: r.valutyte@mruni.eu

Inga Daukšienė

Mykolo Romerio universiteto Mykolo Romerio teisės mokyklos
Viešosios teisės institutas
Elektroninis paštas: dauksiene@mruni.eu

Pateikta 2018 m. spalio 23 d., parengta spausdinti 2018 m. gruodžio 7 d.

DOI: 10.13165/JUR-18-25-2-05

Santrauka. *Atliekant sisteminę nacionalinės teisės aktų, tarptautinių dokumentų ir pasirinktų aukštųjų mokyklų vidaus teisės aktų analizę, straipsnyje tiriama, kokia apimtimi studentams (klausytojams) tyrimo dėl galimo etikos pažeidimo metu turi būti ir yra garantuojamos tokios esminės procedūrinės teisės, kaip teisė būti išklausytam ir susipažinti su surinkta tyrimo medžiaga, teisė į motyvuotą sprendimą, teisė į sprendimą per protingą laiką bei teisė skųsti sprendimą, kuriuo skiriama nuobauda.*

Reikšminiai žodžiai: *akademine etika, pažeidimas, procedūrinės teisės, teisingas procesas.*

Įvadas

Akademinis sąžiningumas tampa vis dažnesnių diskusijų Lietuvos aukštųjų mokyklų koridoriuose tema. Nesąžiningumo problemai spręsti vis daugiau dėmesio skiria ne tik pačios aukštosios mokyklos, bet ir 2013 m. pradėjusi veikti Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnyba. Nors aukštosios mokyklos vis dar dažnai kritikuojamos dėl pasyvaus požiūrio į akademinės etikos standartų užtikrinimą ir vyraujančio skeptiško požiūrio į etikos priemonių veiksmingumą¹, naujausios Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus (toliau – AEPK) atliktos apklausos apie mokslo ir studijų institucijose nustatytus akademinės etikos ir procedūrų pažeidimus rezultatai rodo mažiausiai dvigubai išaugusį aukštojo mokslo institucijose nustatytų pažeidimų skaičių (lyginant 2014 m. ir 2015 m. duomenis), kas signalizuoja, kad bendruomenės nariai griežčiau vertina veiksmus, pažeidžiančius skaidraus aukštojo mokslo principus.²

Daugėjant pranešimų apie padarytus galimus akademinės etikos pažeidimus, ypač aktualus tampa proceso nustatant pažeidimą ir skiriant nuobaudą už padarytą pažeidimą teisingumo klausimas, kuris siejamas su akademinės etikos pažeidimu kaltinimo subjekto procedūrinių teisių įgyvendinimu. Svarbu pabrėžti, kad tinkamas procedūrinių teisių įgyvendinimas akademinės etikos pažeidimo procedūroje pirmiausia turėtų būti siejamas su išsamiu ir aiškiu jų teisiniu reglamentavimu universiteto vidaus teisės aktuose. Studentas (klausytojas) turi žinoti ir suprasti jam suteikiamas teises, kad galėtų jomis tinkamai pasinaudoti. Ne mažiau svarbu ir tai, kad universitetai, atsižvelgdami į akademinės etikos pažeidimo procedūros ypatumus, suteiktų šioms teisėms tinkamą turinį, kuris sudarytų prielaidas veiksmingam šių garantijų įgyvendinimui.

Šia publikacija yra tęsiamas autorių pradėtas mokslinių tyrimų ciklas „Studentų atsakomybė pažeidus akademinę etiką“, skirtas studentų (klausytojų) akademinės etikos pažeidimų tyrimų problematikai. Pirmoje publikacijoje „Studentų procedūrinių teisių užtikrinimo tiriant akademinės etikos pažeidimą teisinės prielaidos“ nustatyta, kad nors ir nebūdamos viešojo administravimo subjektais, Lietuvos aukštosios mokyklos studentams (klausytojams) procedūrinės teisės tyrimo dėl akademinės etikos pažeidimo metu privalo užtikrinti kaip akademinės etikos standartus, prisidedančius prie mokslo ir studijų proceso skaidrumo, sąžiningumo, teisingumo ir kitų vertybių mokslo ir studijų procese puoselėjimo. Tyrimo atlikimo metu studentams

1 Rūta Mrazauskaitė, *Akademinis sąžiningumas – skaidresnės Lietuvos link*, (Vilnius: Transparency International Lietuvos skyrius, 2015), 3, žiūrėta 2018 gruodžio 13 d., <http://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2016/10/Akademinis-saziningumas-Skaidresnes-Lietuvos-link-12.pdf>

2 „Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus apklausa apie mokslo ir studijų institucijose nustatytus akademinės etikos ir procedūrų pažeidimus“, žiūrėta 2018 gruodžio 13 d., <http://www.etika.gov.lt/wp-content/uploads/2016/02/Tyrimas-del-2015-m.-MSI-pazeidimu-statistiniu-duomenu.pdf>

buvo suteikiamos tik „kai kurios procedūrinės teisės (dažniausiai teisė būti informuotam apie įtarimą bei dalyvauti komisijos posėdyje)“, tačiau nei vieno analizuoto universiteto teisinis reguliavimas nebuvo nuoseklus, studentui aiškiai suprantamas ir pakankamai detalus³.

Gautos išvados sudarė prielaidas naujai publikacijai, kurios tyrimo objektas yra studentų (klausytojų) procedūrinių teisių turinys akademinės etikos pažeidimo procedūroje, kuris iki šiol Lietuvos mokslininkų, tiriančių akademinės etikos klausimus (L. Tauginienės, N. Vasiljevienės), neanalizuotas. Mokslinių tyrimų stoka, tiriant šį probleminį klausimą, autorių manymu, lemia ir identifikuoto probleminio klausimo naujumas. Aukštosios mokyklos nuolat raginamos griežtai bausti už akademinės etikos pažeidimus, taigi neretai tyrimas dėl galimo etikos pažeidimo tampa tik formaliu procesu pažeidimui, apie kurį pranešta, konstatuoti, o ne aplinkybių visumai įvertinti, ką galima padaryti tik į procedūrą įtraukus visas šalis. Be to, mokslininkų, ypač teisininkų, pasyvumą analizuojant šį klausimą lemia ir tai, kad retas kuris studentas (klausytojas) galimai tyrimo metu pažeistas teises gina teismuose, dėl ko teismų praktika procedūrinių teisių gynimo klausimu vis dar nesusiformavusi, taigi neapibendrinta ir mokslo atstovų.

Publikacijoje keliamas tikslas, atliekant sisteminę nacionalinės teisės aktų, tarptautinių dokumentų ir aukštųjų mokyklų vidaus teisės aktų analizę, atskleisti esminių procedūrinių teisių sampratą, analizuojant ne tik jų bendrinę reikšmę, bet ir turinį, kurį šioms garantijoms suteikia pasirinkti universitetai (Vilniaus universitetas (toliau – VU), Mykolo Romerio universitetas (toliau – MRU), Vilniaus Gedimino technikos universitetas (toliau – VGTU) ir Vytauto Didžiojo universitetas (toliau – VDU)). Straipsnyje analizuojamos penkios esminės procedūrinės teisės, identifikuotos pagal jų svarbą išsamaus tyrimo eigai: teisė būti išklausytam bei susipažinti su surinkta tyrimo medžiaga, teisė į motyvuotą sprendimą, teisė į sprendimą per protingą laiką ir teisė skųsti sprendimą. Minėti universitetai pasirinkti dėl didžiausio skaičiaus 2015 m. vykdytų tyrimų dėl akademinės etikos pažeidimų (remiantis naujausios 2016 m. AEPK darytos apklausos duomenimis⁴), taip pat dėl tyrimo eigą ir studentų procedūrinės teises reglamentuojančių teisės aktų prieinamumo viešai (pvz., Kauno technologijos universiteto drausminių nuobaudų skyrimo studentams (klausytojams) tvarka viešai neskelbiama).

Pagrindinis tyrimo metodas – nacionalinių ir tarptautinių dokumentų sisteminei lyginamoji analizė. Identifikuojant esminių procedūrinių teisių bendrinę reikšmę bei jų turinį remtasi Europos Tarybos Ministrų komiteto (toliau – ET MK) rekomendacijomis, Europos gero administracinio elgesio kodekso, ES Pagrindinių teisių chartijos nuostatomis, AEPK rekomendacijomis, universitetų vidaus teisės aktais (pvz.: eti-

3 Regina Valutytė ir Inga Daukšienė, „Studentų procedūrinių teisių užtikrinimo tiriant akademinės etikos pažeidimą teisinės prielaidos“, *Jurisprudencija* 25, 1 (2018): 154.

4 „Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolierius apklausa apie mokslo ir studijų institucijose nustatytus akademinės etikos ir procedūrų pažeidimus“, *supra note* 2.

kos kodeksais, studijų nuostatais, kitais vidiniais dokumentais, reglamentuojančiais tyrimo eigą), Europos žmogaus teisių teismo (toliau – EŽTT), Lietuvos teismų (LR Konstitucinio teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau – LVAT), Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT), žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismų) praktika.

1. Teisė būti išklaustam ir teisė susipažinti su surinkta tyrimo medžiaga

Veiksmingas teisės būti išklaustam įgyvendinimas sudaro galimybę valdžios institucijai priimti pagrįstą sprendimą, paremtą „<...> atidžiu ir subalansuotu faktų ir argumentų įvertinimu“.⁵ Tarptautiniuose dokumentuose pabrėžiami skirtingi aptariamoms teisėms turinio akcentai. Pvz., Europos gero administracinio elgesio kodeksas reikalauja, kad priimant su asmens teisėmis susijusius sprendimus, asmuo turėtų teisę „<...> pateikti raštiškus komentarus, o prireikus prieš priimant sprendimą pateikti ir žodines pastabas“ (16.2. str.).⁶ O Gero administravimo kodekse, patvirtintame ET MK rekomendacija Nr. 7 (2007) dėl gero administravimo (toliau – ET MK rekomendacija), nėra nurodomas šios teisės realizavimo būdas, tačiau įtvirtinamas reikalavimas suteikti galimybę asmeniui išreikšti savo požiūrį per *protingą terminą* (14 str.).⁷ LVAT jurisprudencijoje išskiriami du pagrindiniai iš aptariamoms teisėms kylantys reikalavimai: ši teisė turi būti įgyvendinama prieš institucijai priimant sprendimą ir suinteresuotam asmeniui turi būti suteikta pakankamai laiko pasirengti pateikti argumentus ir įrodymus.⁸

AEPK rekomendacijose⁹ teisės būti išklaustam turinys atskleidžiamas pakankamai detalai, t. y. nurodoma, kad studentas paaiškinimus pateikia raštu per 5 darbo dienas nuo informavimo apie galimą akademinės etikos pažeidimą dienos (28.17 punktas), taip pat įtvirtinama studento teisė dalyvauti etikos komiteto posėdyje, kuriame svarstomas su juo susijęs pranešimas ar informacija (28.18 punktas). Aiškinant šias nuostatas kartu, galime teigti, kad universitetams siūloma suteikti studentui (klaustytojui) teisę pateikti paaiškinimus ne tik raštu, bet ir žodžiu, dalyvaujant posė-

5 Virgilijus Valančius (red.), *Viešasis administravimas ir privatus asmenys: viešojo administravimo subjektų ir privačių asmenų santykius reglamentuojantys administracinės teisės principai* (Vilnius: Justitia 2004), 26.

6 „Europos Parlamento 2001 m. rugsėjo 6 d. Europos gero administracinio elgesio kodeksas“, <https://www.ombudsman.europa.eu/lt/resources/code.faces#/page/1>

7 „Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2007 m. birželio 20 d. Gero administravimo kodeksas“, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805d5bb1

8 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika, taikant Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo normas, LAT, 2016, 470-472, žiūrėta 2018 gruodžio 13 d., https://www.lvat.lt/data/public/uploads/2018/01/biuletenis_30-apibendrinimas.pdf

9 „Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus 2015 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. V-16 patvirtintos Mokslo ir studijų institucijų akademinės etikos kodeksų priėmimo, įgyvendinimo ir priežiūros rekomendacijos“, žiūrėta 2018 gruodžio 13 d., <http://www.etika.gov.lt/wp-content/uploads/2015/04/Rekomendacijos.pdf>

dyje. Siūlomas teisinis reguliavimas, kai studentui (klausytojui) numatoma teisė pateikti paaiškinimus dviem būdais (raštu ir žodžiu), autorių nuomone, sudaro prielaidas tinkamai ir veiksmingai įgyvendinti analizuojamą teisę. Studentui (klausytojui) nepateikus paaiškinimo raštu, teisė būti išklausytam nėra prarandama, nes dar lieka galimybė atvykti į posėdį ir pasisakyti žodžiu. Teisės suteikimas atvykti į posėdį teigiamai vertintinas ir dėl to, kad, sprendžiant dėl pažeidimo sunkumo, atsižvelgiama ir į paties studento (klausytojo) savo elgesio vertinimą (ar nuoširdžiai gailisi, suvokia tokio elgesio nepriimtumą ir pan.), todėl tiesioginis bendravimas su studentu (klausytoju) leistų teisingiau įvertinti subjektyvias aplinkybes.

Analizuojant universitetų vidaus teisės aktus, pastebėtina, kad vienintelis VGTU, kurio akademinės etikos kodekso 24.11 ir 24.12 punktuose pažodžiui atkartojamos aukščiau nurodytos AEPK rekomendacijų nuostatos, suteikia studentams teisę pateikti paaiškinimus tiek raštu, tiek žodžiu, dalyvaujant posėdyje.¹⁰ Kitų pasirinktų universitetų vidaus teisės aktuose – MRU atliekamų Akademinės etikos pažeidimų, pareigų nevykdymo arba netinkamo vykdymo tyrimų tvarkoje (toliau – atliekamų tyrimų tvarka),¹¹VDU studijų reguliavime¹² numatomas tik vienas teisės būti išklausytam realizavimo būdas, t. y. teisė pateikti paaiškinimus raštu. Pagal VU kamieninio padalinio akademinės etikos komisijos nuostatas teisė būti išklausytam gali būti realizuojama arba žodžiu, arba raštu, o sprendimą dėl teisės realizavimo būdo priima ginčą nagrinėjanti komisija.¹³

MRU ir VDU vidaus teisės aktuose įtvirtintas teisinis reguliavimas reikštų, kad paaiškinimo raštu per nustatytą terminą nepateikimas būtų traktuojamas kaip paties studento teisės būti išklausytam atsisakymas. Tai patvirtina MRU atliekamų tyrimų tvarkos taisyklių 10 punkte įtvirtinta nuostata, kad studentui nepateikus paaiškinimo raštu per nustatytą terminą, *laikytina, kad jis atsisako pasiaiškinti*.¹⁴ Panašaus turinio nuostata įtvirtinama ir AEPK rekomendacijų¹⁵ 28.17 punkte bei VGTU Akademinės

10 „Vilniaus Gedimino technikos universiteto Senato 2015 m. gegužės 5 d. nutarimu Nr. 81-2.5 patvirtintas Vilniaus Gedimino technikos universiteto Akademinės etikos kodeksas“, http://www.vgtu.lt/uploads/files/dir876/dir43/dir2/9_0.php

11 „Mykolo Romerio universiteto Rektoriaus 2017 m. gegužės 30 d. įsakymu Nr. II-246 patvirtinta Mykolo Romerio universitete atliekamų Akademinės etikos pažeidimų, pareigų nevykdymo arba netinkamo vykdymo tyrimų tvarka“, 10 punktas.

12 „Vytauto Didžiojo universiteto Senato 2016 m. birželio 29 d. nutarimu Nr. 4-17 patvirtintas Studijų reguliavimas“, 179 punktas, <http://www.vdu.lt/wp-content/uploads/2017/07/Studiju-reguliaminas.pdf>

13 „Vilniaus universiteto Senato 2018 m. balandžio 17 d. nutarimu Nr. S-2018-4-4 patvirtinti Vilniaus universiteto kamieninio padalinio akademinės etikos komisijos nuostatai“, 26 punktas http://www.vu.lt/site_files/SD/Studentams/Padalinio_akademines_etikos_komisijos_nuostatai.pdf

14 „Mykolo Romerio universiteto Rektoriaus 2017 m. gegužės 30 d. įsakymu Nr. II-246 patvirtinta Mykolo Romerio universitete atliekamų Akademinės etikos pažeidimų, pareigų nevykdymo arba netinkamo vykdymo tyrimų tvarka“, 11 punktas.

15 „Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus 2015 m. kovo 31 d.

etikos kodekso¹⁶ 24.11 punkte. Pažymėtina, kad teisė būti išklaustyta, kaip ir kitos procedūrinės teisės, nėra absoliuti, todėl iš principo numatytas teisės ribojimas yra galimas.¹⁷ Visgi bet koks teisės ribojimas turi būti taikomas suderintai su proporcingumo principu. Šis principas, kurį Europos Taryba įvardija kaip vieną iš esminių gero administravimo principų, reikalauja adekvatumo tarp siekiamo tikslo ir numatytų priemonių¹⁸ bei nevaržyti asmens teisių labiau, negu reikia šiems tikslams pasiekti.¹⁹ Suprantama, kad numatytu ribojimu yra siekiama, kad studentas (klausojojas) paaiškinimą raštu pateiktų greitai, kad būtų užtikrintas sprendimo priėmimas per protingą laiką. Vis dėl to, atkreiptinas dėmesys, kad nei AEPK rekomendacijose, nei nurodytų universitetų vidaus teisės aktuose, nėra įtvirtinta jokių nuostatų, leidžiančių pratęsti paaiškinimo raštu pateikimo terminą, praleistą dėl svarbių priežasčių. Taigi net studentui praleidus terminą dėl svarbių priežasčių, būtų traktuojama, kad jis pats atsisako šios procedūrinės teisės. Toks teisinis reguliavimas, kuomet nustatomas teisės ribojimas, neatsižvelgiant į termino paaiškinimų pateikimui praleidimo priežastis, sudaro prielaidas pažeisti aptariamą procedūrinę teisę.

Vienas iš esminių teisės būti išklaustyta reikalavimų yra suteikti galimybę asmeniui išreikšti savo požiūrį per protingą terminą.²⁰ AEPK Rekomendacijų 28.17. punkte numatytas penkių (5) darbo dienų terminas studentui (klausojoji) pateikti paaiškinimus raštu.²¹ Tokia nuostata atkartojama ir MRU ir VGTU vidaus teisės aktuose.^{22 23}

įsakymu Nr. V-16 patvirtintos Mokslo ir studijų institucijų akademinės etikos kodeksų priėmimo, įgyvendinimo ir priežiūros rekomendacijos“, *supra note 9*.

- 16 „Vilniaus Gedimino technikos universiteto Senato 2015 m. gegužės 5 d. nutarimu Nr. 81-2.5 patvirtintas Vilniaus Gedimino technikos universiteto Akademinės etikos kodeksas“, *op.cit.*, 10.
- 17 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika, taikant Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo normas, *supra note 8*: 472.
- 18 Aušra Kargaudienė ir Linas Meškys, „Proporcingumo principo reikšmė administracinio poveikio priemonių taikyme“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka: mokslinių straipsnių rinkinys*, 4 (2010): 63, žiūrėta 2018 gruodžio 13 d., http://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/visuomenes_saugumas_ir_viesoji_tvarka_4.pdf
- 19 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika, taikant Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo normas, LAT, 2016, 486, žiūrėta 2018 gruodžio 13 d., https://www.lvat.lt/data/public/uploads/2018/01/biuletenis_30-apibendrinimas.pdf
- 20 Europos Tarybos Ministrų Komitetas, „Gero administravimo kodeksas“, 2007 m. birželio 20 d. Nr. 7, *supra note 7*.
- 21 „Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus 2015 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. V-16 patvirtintos Mokslo ir studijų institucijų akademinės etikos kodeksų priėmimo, įgyvendinimo ir priežiūros rekomendacijos“, *supra note 9*.
- 22 „Mykolo Romerio universiteto Rektoriaus 2017 m. gegužės 30 d. įsakymu Nr. II-246 patvirtinta Mykolo Romerio universitete atliekamų Akademinės etikos pažeidimų, pareigų nevykdymo arba netinkamo vykdymo tyrimų tvarka“, *supra note 11*: 10 punktas.
- 23 „Vilniaus Gedimino technikos universiteto Senato 2015 m. gegužės 5 d. nutarimu Nr. 81-2.5 patvirtintas Vilniaus Gedimino technikos universiteto Akademinės etikos kodeksas“, *supra note 10*: 24.11 punktas.

Atkreiptinas dėmesys, kad „protingo termino“ reikalavimas turėtų būti vertinamas atsižvelgti į akademinės pažeidimų procedūros specifiką, jos sudėtingumą ir pan. Paprastai pagrindinę tyrimų medžiagą sudaro dėstytojo, pastebėjusio galimą pažeidimą, paaiškinimas (tarnybinis pranešimas), kuriame išdėstomos su įvykiu susijusios aplinkybės ir, pagal galimybes, pridedami įrodymai (pvz.: neleistina atsiskaitymo metu naudotis medžiaga, studento darbe pažymėti plagijato požymiai). Todėl studentui (klaustytojui) paprastai užtenka pateikti paaiškinimus apie įvykį, atsižvelgiant į tarnybinio pranešimo turinį, kas nereikalauja ilgo pasirengimo. Terminas paaiškinimams pateikti taip pat negali būti neproporcingai pratęstas, atsižvelgiant į asmens teisės į sprendimą per protingą laiką (detalesnė ši teisė analizuojama 3 dalyje). Atsižvelgiant į nurodytas aplinkybes penkių (5) darbo dienų terminas vertintinas kaip pakankamas.

Teisė būti išklausytam nėra atsiejama nuo kitos procesinės teisės t. y. asmens teisės susipažinti su surinkta tyrimo medžiaga. Suinteresuotas asmuo, atsižvelgiant į pateisinamus slaptumo reikalavimus, turi teisę „<...> gauti informaciją apie visus faktus, argumentus ir įrodymus, kuriais valdžios institucija ketina pagrįsti sprendimą“.²⁴ Nors ši teisė atskirai ET MK rekomendacijose neminima, akivaizdu, kad ji sudaro prielaidas tinkamam teisės būti išklausytam realizavimui ir gali būti traktuojama kaip neatsiejama šios teisės dalis. Pvz., ES Pagrindinių teisių chartijoje apibrėžiant gero administravimo principo turinį, nurodoma, kad šis principas apima ne tik teisę būti išklausytam, bet kiekvieno asmens teisę susipažinti su savo byla, laikantis teisėto konfidencialumo ir profesinio bei verslo slaptumo (41 str. 2 d. b punktas).²⁵ Aptariamoms teisėms paprastai lygiagrečiai minimos ir LVAT praktikoje.²⁶

AEPK Rekomendacijų²⁷ 28.17 punkte bei VGTU Akademinės etikos kodekso²⁸ 24.11 punkte nurodoma, kad asmuo yra informuojamas apie pranešimo turinį, o jam prašant, „<...> gali būti pateikiama susipažinti <...> esama medžiaga, numatant galimybę ją nuasmeninti“. Autorių nuomone, numatytas teisės susipažinti su savo byla reglamentavimas yra ydingas dėl dviejų priežasčių. Pirma, tokia nuostata, atsižvelgiant į jos konstrukciją („gali būti pateikiama susipažinti esama medžiaga“), gali būti suprantama kaip leidžianti universitetui savo nuožiūra atsisakyti supažindinti studentą su turima tyrimo medžiaga. Antra, vienintelis reikalavimas informuoti studentą apie pranešimo turinį nėra pakankamas, nes nenumato jokių garantijų, kad

24 Virgilijus, Valančius (red.), *supra note* 5: 27.

25 „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“, 2012 OL C 326.

26 „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2273-556/2016“, <http://eteismai.lt/byla/17346657387032/eA-2273-556/2016>

27 „Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus 2015 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. V-16 patvirtintas Mokslo ir studijų institucijų akademinės etikos kodeksų priėmimo, įgyvendinimo ir priežiūros rekomendacijos“, *supra note* 9.

28 „Vilniaus Gedimino technikos universiteto Senato 2015 m. gegužės 5 d. nutarimu Nr. 81-2.5 patvirtintas Vilniaus Gedimino technikos universiteto Akademinės etikos kodeksas“, *supra note* 10.

tokia informacija bus detali ir atspindės visas pranešime minimas aplinkybes bei, kad studentas bus supažindintas ne tik su pradine, bet ir su visa kita tyrimo metu surinkta medžiaga. Pagal MRU atliekamų tyrimų tvarkos taisyklių nuostatas teisė susipažinti su byla suprantama dar siauriau. Šių taisyklių 10 punkte atkartojama Rekomendacijose įtvirtinta nuostata, kad studentas, dėl kurio gautas pranešimas, informuojamas apie jo turinį.²⁹ Studento teisė susipažinti su pačiu pranešimu bei kita turima tyrimo medžiaga (įrodymais) apskritai nėra numatyta. Iš esmės analogiškos konstrukcijos nuostata įtvirtinta ir VU kamieninio padalinio akademinės etikos komisijos nuostatų 24 punkte.³⁰ Autorių vertinimu, toks siauras reglamentavimas neužtikrina studento teisės susipažinti su visa tyrimo medžiaga. VDU Studijų reguliavimo aptariama teisė apskritai nėra reglamentuota.³¹ Atsižvelgiant į tai, kad teisė susipažinti su savo byla yra pamatinė procesinė teisė bei sudaro prielaidas tinkamam teisės būti išklausytam įgyvendinimui, teisinio reguliavimo nebuvimas sudaro prielaidas formuoti šią teisę pažeidžiančią procedūrinę praktiką.

2. Teisė į motyvuotą sprendimą

ET MK rekomendacijų 17(2) straipsnis reikalauja, kad individualūs sprendimai būtų motyvuoti, t. y. juose turi būti nurodomos teisinės ir faktinės sprendimą pagrindžiančios priežastys.³² Pareiga pagrįsti savo sprendimus, kaip vienas iš gero administravimo principo elementų, įtvirtinta ir ES Pagrindinių teisių chartijos 13 (2) str. c punkte.³³

Pareiga motyvuoti priimamus sprendimus kyla iš teisėtumo principo, kuris reikalauja, kad sprendimus priimančys subjektai savo sprendimus pagrįstų, o sprendimų turinys atitiktų teisės normų reikalavimus. Teismo sprendimo motyvavimo svarbą daug kartų pabrėžė EŽTT, nurodydamas, kad motyvuojant sprendimus siekiama parodyti, kad šalys buvo išgirstos, taip jas skatinant akceptuoti priimtus sprendimus.³⁴ Motyvavimas taip pat yra būtinas, kad šalys galėtų apskųsti sprendimą, taip pat kad

29 „Mykolo Romerio universiteto Rektoriaus 2017 m. gegužės 30 d. įsakymu Nr. 11-246 patvirtinta Mykolo Romerio universitete atliekamų Akademinės etikos pažeidimų, pareigų nevykdymo arba netinkamo vykdymo tyrimų tvarka“, *supra note 11*.

30 „Vilniaus universiteto Senato 2018 m. balandžio 17 d. nutarimu Nr. S-2018-4-4 patvirtinti Vilniaus universiteto kamieninio padalinio akademinės etikos komisijos nuostatai“, *supra note 13*.

31 „Vytauto Didžiojo universiteto Senato 2016 m. birželio 29 d. nutarimu Nr. 4-17 patvirtintas Studijų reguliavimas“, *supra note 12*.

32 Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2007 m. birželio 20 d. „Gero administravimo kodeksas“, *supra note 7*.

33 „Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija“, *supra note 25*.

34 Europos Žmogaus Teisių Teismo 1994 m. gruodžio 9 d. sprendimas byloje *Ruiz Torija prieš Ispaniją*, peticijos Nr. 18390/91, [https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57534#{"fulltext":\["N. 18390/91"\],"itemid":\["001-57909"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57534#{)

apeliaciją nagrinėjanti institucija galėtų sprendimą peržiūrėti.³⁵ Apibendrinama teismų pareigos priimti pagrįstą sprendimą apimtį, teisę į teisingą teismą išsamiai išnagrinėjusi L. Štarienė atkreipia dėmesį, kad EŽTT praktika neįpareigoja valstybių užtikrinti, kad sprendimuose būtų atsakyta į kiekvieną bylos šalies argumentą, teismo argumentacijos apimtis dažniausiai priklauso nuo konkretaus sprendimo ir bylos aplinkybių.³⁶ Ypatinga teisės į motyvuotą teismo sprendimą svarbą pabrėžia ir LR Konstitucinis Teismas 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarime, kuriame nurodoma, jog *sprendime turi būti tiek argumentų, kad jų pakaktų šiam baigiamajam teismo aktui pagrįsti, jame negali būti nutylėtų argumentų, nenurodytų aplinkybių, turinčių reikšmės teisingo baigiamojo teismo akto priėmimui, baigiamasis teismo aktas turi būti aiškus byloje dalyvaujantiems ir kitiems asmenims.*³⁷

Panašūs reikalavimai keliami ir individualiems administraciniais aktams, kuriuos priima viešojo administravimo subjektai. Pasak LVAT, gero viešojo administravimo principo neatitinka tie individualūs administraciniai aktai, kuriuose aplinkybės ir teisės normos, kuriomis yra grindžiamas teisės aktas, nėra nurodomos pakankamai išsamiai, neišaiškinama sprendimo apskundimo tvarka.³⁸ Gero viešojo administravimo principas įpareigoja viešojo administravimo subjektą, kuriam priskiriamas ir AEPK,³⁹ sprendime nurodyti faktinių aplinkybių ir teisės normų, kurių pagrindu priimtas sprendimas, visumą, adekvačius, aiškius ir pakankamus motyvus.⁴⁰ Apibendrinamas administracinių teismų praktiką, LVAT atkreipia dėmesį, kad individualūs administraciniai sprendimai turi būti grindžiami teisės normomis, o ne spėjimais ar įtarimais, asmeninėmis simpatijomis ar antipatijomis.⁴¹

Autorių nuomone, aukštosios mokyklos turėtų priimti panašų individualių universiteto įgalioto atstovo aktų dėl nuobaudos studentui skyrimo už akademinės etikos pažeidimą motyvavimo standartą. Pavyzdžiui, vertindamas Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus, kuris, kaip minėta priskiriamas viešojo administravimo subjektų kategorijai, sprendimo dėl saviplagiato ir sukčiavimo nustatymo pagrįstumą LVAT priminė, kad priimtinas teisės aktas turi būti su aiškiai išdėstytais faktinėmis

35 Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. kovo 20 d. sprendimas byloje *Anna Dryzek prieš Lenkiją*, peticijos Nr. 12285/09, [https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57534#{"fulltext":\["Anna Dryzek"\],"itemid":\["001-110311"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57534#{); Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. sausio 11 d. sprendimas byloje *Kuznetsov ir kiti prieš Rusiją*, peticijos Nr. 184/02, [https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57534#{"fulltext":\["Kuznetsov"\],"itemid":\["001-78982"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57534#{)

36 Liana Štarienė, *Teisė į teisingą teismą pagal Europos žmogaus teisių konvenciją* (Vilnius: Registrų centras, 2010).

37 „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas byloje Nr. 35/03-11/06“, 16.6 punktą, <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta218/content>

38 „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2273-556/2016“, *supra note 26*.

39 *Ibid.*

40 *Ibid.*

41 *Ibid.*

aplinkybėmis bei atliktu teisiniu įvertinimu, lemiančiu priimtina sprendimą. Teismo manymu, kontrolieriaus įstaiga nepateikė nei konstatuoto sukčiavimo, nei saviplagijavimo sąvokos apibrėžčių, jų sąsajos su akademinės etikos pažeidimu, kas lėmė teismo išvadą dėl kontrolieriaus sprendimo nepagrįstumo.⁴² Atliepiant šią praktiką, sprendimuose dėl drausminės nuobaudos skyrimo turi būti aprašyta faktinių aplinkybių visuma ir išskirtos tos aplinkybės, kurios svarbios veikos kvalifikavimui. Būtina įvardinti teisės normas, kurių pagrindu priimamas sprendimas, išaiškinti jų turinį ir atskleisti sąsajas su akademinės etikos pažeidimu, taip pat paaiškinti, kodėl parenkama vienokia ar kitokia nuobauda, atsižvelgiant į teisinį reguliavimą ir ankstesnę praktiką.

Atkreiptinas dėmesys, kad nei AEPK rekomendacijose, nei universitetų vidaus teisės aktuose teisė į motyvuotą sprendimą nėra įtvirtinta. Teisinio reguliavimo nebuvimas savaime nereiškia, kad akademinės etikos pažeidimus nagrinėjančios institucijos nemotyvuoja savo sprendimų. Vis dėlto aiškus aptariamą procedūrinę teisę įtvirtinimas universitetų vidaus teisės aktuose ne tik leistų studentams (klausytojams) sužinoti apie jiems suteikiamas teises, bet ir sumažintų piktnaudžiavimo šia teise galimybę.

3. Asmens teisė į sprendimą per protingą laiką

Europos gero administracinio elgesio kodeksas reikalauja, kad sprendimas dėl kiekvieno prašymo ar skundo būtų priimtas per protingą laikotarpį, neatidėliojant ir bet kuriuo atveju ne vėliau kaip po dviejų (2) mėnesių nuo jo gavimo datos (17.1 str.).⁴³ Jeigu keliami klausimai yra pernelyg sudėtingi, kad būtų išspręsti per dviejų mėnesių laikotarpį, reikalaujama asmenį apie tai kaip įmanoma greičiau informuoti (17.2. str.).⁴⁴ ET MK rekomendacija įtvirtina bendrą pareigą viešosioms institucijoms sprendimus priimti per protingą laiką.⁴⁵

Atskleidžiant „protingo termino“ sampratą, siūloma vadovautis minimalius žmogaus teisių standartus formuojančio EŽTT praktika, kuris, kaip apibendrina D. Averkienė, proceso trukmės pagrįstumą civiliniame procese vertina atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes ir į šiuos kriterijus: bylos sudėtingumą, pareiškėjų bei valdžios institucijų elgesį nagrinėjant bylą ir į paties proceso poveikį pareiškėjo teisėms.⁴⁶

42 „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. gruodžio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2273-556/2016“, *supra note 26*.

43 Europos Parlamento 2001 m. rugsėjo 6 d. „Europos gero administracinio elgesio kodeksas“, *supra note 6*.

44 *Ibid.*

45 Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2007 m. birželio 20 d. „Gero administravimo kodeksas“, *supra note 7*.

46 Dalia Averkienė, „Procesinių terminų civiliniame procese reikšmė“, *Socialinių mokslų studijos*, 4, 4 (2012): 1573.

Dviejų (2) mėnesių maksimalus terminas (šešiasdešimt (60) kalendorinių dienų nuo pranešimo ar informacijos gavimo dienos) išnagrinėti gautą pranešimą ar informaciją dėl galimo akademinės etikos pažeidimo yra siūlomas ir AEPK rekomendacijose.⁴⁷ Tiesa, AEPK rekomendacijose šešiasdešimties (60) kalendorinių dienų terminas yra siejamas ne su sprendimo priėmimu, o su atsakymu raštu pareiškėjui ar suinteresuotam asmeniui.⁴⁸

Vertinant, ar dviejų (2) mėnesių termino objektyviai įprastai pakanka galimo akademinės etikos pažeidimo tyrimui atlikti, būtina įvertinti šio specifinio proceso sudėtingumą. Akademinės etikos pažeidimo tyrimas yra laikomas baigtu, surinkus visus galimus įrodymus, sprendimas priimamas juos įvertinus. Tiriant dažniausiai pasitaikančius studentų akademinės etikos pažeidimus (sukčiavimą atsiskaitant už dalyką ar jo dalį), rašytiniai ir (ar) daiktiniai įrodymai paprastai surenkami atsiskaitymo metu, taigi belieka išklausti galimo pažeidėjo poziciją, kuri paprastai pateikiama per penkias (5) darbo dienas⁴⁹ ir surašyti motyvuotą sprendimą. Žinoma, pasitaiko atvejų, kai tenka apklausti liudytojus, būtina gauti informaciją iš trečiųjų asmenų (pvz., telekomunikacijos bendrovės) ar tenka atlikti papildomą ekspertinį vertinimą (pvz.: nustatyti viešai neprieinamus plagijavimo šaltinius, plagijavimo apimtį). Visgi, tokie atvejai yra retesni, ir dviejų (2) mėnesių termino galimo akademinės etikos pažeidimo tyrimui įprastai turėtų pakakti.

Šiuo metu universitetai sprendimams priimti laikosi skirtingų terminų. VGTU akademinės etikos kodekso 24.10 punktas atkartoja AEPK rekomendacijas, nustatydamas šešiasdešimties (60) kalendorinių dienų terminą sprendimui priimti ir raštu informuoti pareiškėją ar suinteresuotą asmenį apie jo atžvilgiu priimtą sprendimą, su galimybe šį terminą pratęsti.⁵⁰ MRU atliekamų tyrimų tvarka įsakymui dėl drausminės nuobaudos skyrimo išleisti įtvirtina dvigubai trumpesnį, trisdešimties (30) kalendorinių dienų nuo pareiškimo užregistravimo fakultete dienos terminą, nenumatant galimybės jo pratęsti.⁵¹ Atkreiptinas dėmesys, kad etikos komisijos rekomendacija, jeigu dekanas nusprendžia kreiptis į etikos komisiją nuomonės (dekanas dažniausiai kreipiasi), turi būti priimta per dvidešimt (20) kalendorinių dienų nuo pareiškimo

47 „Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus 2015 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. V-16 patvirtintos Mokslo ir studijų institucijų akademinės etikos kodeksų priėmimo, įgyvendinimo ir priežiūros rekomendacijos“, *supra note*, 9.

48 *Ibid.*

49 „Lietuvos Respublikos akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus 2015 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. V-16 patvirtintos Mokslo ir studijų institucijų akademinės etikos kodeksų priėmimo, įgyvendinimo ir priežiūros rekomendacijos“, *supra note* 9.

50 „Vilniaus Gedimino technikos universiteto Senato 2015 m. gegužės 5 d. nutarimu Nr. 81-2.5 patvirtintas Vilniaus Gedimino technikos universiteto Akademinės etikos kodeksas“, *supra note* 10.

51 „Mykolo Romerio universiteto Rektorius 2017 m. gegužės 30 d. įsakymu Nr. II-246 patvirtinta Mykolo Romerio universitete atliekamų Akademinės etikos pažeidimų, pareigų nevykdymo arba netinkamo vykdymo tyrimų tvarka“, *supra note* 11:11 punktas.

užregistravimo fakultete dienos, dešimt (10) kalendorinių dienų skiriama rektoriui priimti įsakymą. Atsižvelgiant į tai, kad studentas privalo pateikti pasiaiškinimą per penkias (5) darbo dienas (ne kalendorines) nuo informavimo dienos, komisijai reikia surengti posėdį, surinkti papildomus įrodymus, juos įvertinti, parengti argumentuotą nuomonę lieka mažiau nei dešimt (10) darbo dienų, nes į dvidešimt (20) kalendorinių dienų terminą įskaičiuojamas ir laikas dekanui apsispręsti ir parengti būtinus dokumentus. Viena vertus, šis terminas yra ypač palankus studentui, nes tyrimo metu studento studijos yra sustabdomos ir jis negali vykdyti jokių atsiskaitymų.⁵² Greitesnis procesas suteikia daugiau teisinio aiškumo, nes studentas greičiau sužino apie priimtą sprendimą, ypač tais atvejais, kai dėl pažeidimo šiuurkštumo studentui gresia šalinimas iš aukštosios mokyklos. Trečiųjų šalių piliečiams, studijuojantiems Lietuvos aukštojoje mokykloje, tyrimo trukmė yra ypač aktualus klausimas – studijų dėl vykstančio tyrimo sustabdymas gali būti pagrindu panaikinti nacionalinę vizą. Kita vertus, skirto laiko ne visuomet pakanka net suderinti posėdžio laiką, pasirošti gynybai, o juo labiau atlikti kitus reikalingus veiksmus. Esant sudėtingesnei situacijai per tokį trumpą terminą gali būti neįmanoma tinkamai surinkti visus įrodymus ir juos įvertinti. Atsižvelgiant į šiuos argumentus, siūlytina vadovautis AEPK rekomendacijomis ir numatyti 60 kalendorinių dienų terminą sprendimui priimti ir raštu informuoti pareiškėją ar suinteresuotą asmenį apie jo atžvilgiu priimtą sprendimą, arba įtvirtinti aiškią galimybę, nagrinėjant sudėtingą situaciją, šį terminą pratęsti ir tyrimą atlikti laikantis „protingo termino“ standartų.

VU kamieninio akademinio padalinio akademinės etikos komisijos nuostatuose įtvirtintas trisdešimties (30) kalendorinių dienų terminas nuo pareiškimo įregistravimo padalinyje dienos.⁵³ Skirtingai nei MRU atveju, visas laikotarpis yra skirtas etikos komisijos atliekamam tyrimui, į šį terminą nėra įskaičiuojamas nei laikas priimti sprendimą dėl nuobaudos skyrimo (pažeidus studijų etikos normas, remiantis ir VU Studijų nuostatų 71 punktu, nuobaudas skiria padalinio dekanas arba rektorius⁵⁴), nei laikas, skirtas studentą (klausojoją) informuoti apie priimtą sprendimą,⁵⁵ taigi šio termino tyrimui atlikti turėtų pakakti. Visgi, siūloma esant svarbioms aplinkybėms sudaryti galimybę pratęsti tyrimo atlikimo terminą, taip užtikrinant, kad ir esant sudėtingoms situacijoms tyrimo metu bus surinkti visi įrodymai. Kita vertus, kriti-

52 „Mykolo Romerio universiteto Rektoriaus 2017 m. gegužės 30 d. įsakymu Nr. 11-246 patvirtinta Mykolo Romerio universitete atliekamų Akademinės etikos pažeidimų, pareigų nevykdymo arba netinkamo vykdymo tyrimų tvarka“, *supra note* 11:11 punktas.

53 „Vilniaus universiteto Senato 2018 m. balandžio 17 d. nutarimu Nr. S-2018-4-4 patvirtinti Vilniaus universiteto kamieninio padalinio akademinės etikos komisijos nuostatai“, *supra note* 13: 22 punktas.

54 „Vilniaus universiteto Senato komisijos 2012 m. birželio 21 d. nutarimu Nr. SK-2012-12-8 patvirtinti Vilniaus universiteto studijų nuostatai“, <https://www.vu.lt/studijos/studentams/studijas-reglamentuojantys-dokumentai>

55 *Ibid.*

kuotina nuostata, numatanti, kad universiteto teisės aktuose numatytas studentams suteikiamų vasaros atostogų laikotarpis, nėra įskaičiuojamas į trisdešimties (30) kalendorių dienų terminą. Manytina, kad ši nuostata atsirado sprendžiant problemą dėl etikos komisijos narių atostogų vasaros atostogų laikotarpiu, kita vertus, dėl šios nuostatos procedūra gali užtrukti tris (3) mėnesius, kas lyginant su trisdešimties (30) kalendorinių dienų įprastu terminu nėra proporcinga.

Reikia pažymėti, kad terminų nesilaikymas gali sukelti tam tikras pasekmes. Mokslo ir studijų įstatymo 62 str. 7 d. įpareigoja aukštąsias mokyklas studentų rašytinius prašymus, skundus ar pranešimus dėl šiame įstatyme ar kituose teisės aktuose nustatytų jų teisių arba teisėtų interesų pažeidimų išnagrinėti ir raštu studentams atsakyti per penkiolika (15) kalendorinių dienų.⁵⁶ Tai nėra terminas, kuris yra skirtas tyrimui dėl galimo akademinės etikos pažeidimo atlikti ir sprendimui priimti (nuobaudų studentams skyrimo tvarką nustato pati aukštoji mokykla – Mokslo ir studijų įstatymo 62 str. 4 p.),⁵⁷ tačiau į šį terminą turėtų būti atsižvelgiama, jeigu studentas teikia papildomus prašymus ar skundus proceso metu. Kauno miesto apylinkės teismas, nagrinėdamas ieškinį dėl nuobaudos studentui už nusirašinėjimą pagrįstumo ir teisėtumo, panaikino Kauno medicinos universiteto rektorato posėdžio protokolą kaip neteisėtą ta apimtimi, kuria dekanas teikimu už nesąžiningą elgesį egzamino metu siūloma vieneriems metams nutraukti studijas trečio kuro studentei dėl to, kad universitetas pažeidė įstatymo įpareigojimą per penkiolika (15) dienų išnagrinėti ir raštu atsakyti į studentės rašytą pareiškimą, kuriuo ieškovė prašė leisti jai dalyvauti incidento egzamino metu svarstyme.⁵⁸ Kritikuodamas šį teismo sprendimą, Kauno apygardos teismas pažymėjo, kad tokie pažeidimai, kaip skundo išnagrinėjimas pažeidžiant skundų (prašymų) nagrinėjimo terminus, negali būti pagrindu panaikinti procesinį dokumentą, kuriuo skundas dėl nuobaudos paskyrimo buvo atmetas ar patenkintas. Teismas atkreipė dėmesį į universiteto diskreciją nustatyti ginčų su studentais nagrinėjimo procedūrinius terminus, pastebėdamas jog universiteto studentų ginčų nagrinėjimo reglamentas numato, jog komisija studentų skundus (prašymus) dėl netenkinančio rektoriaus ar jo įgalioto asmens sprendimo dėl nuobaudos paskyrimo per trisdešimt (30) dienų išnagrinėja nuo pareiškimo ar skundo įteikimo dienos. Dėl to šioje situacijoje teismas padarė išvadą, kad skundų (prašymų) nagrinėjimo terminų pažeidimas nėra esminis pažeidimas, kuris procesinį dokumentą daro neteisėtu.⁵⁹

Tokia teismo išvada nereiškia, kad pažeidus terminą priimti procedūrinį dokumentą, kurį savo tvarkoje nusistato pats universitetas, universitetui negali kilti neigiamų pasekmių. Iš esmės teisėtas ir pagrįstas sprendimas nebūtų naikinamas vien

56 „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas“, 2009 m. balandžio 30 d. Nr. XI-242. Valstybės žinios, 2009, Nr. 54-2140.

57 *Ibid.*

58 „Kauno apygardos teismo 2011 m. vasario 28 d. nutartis, byloje Nr. 2A-297-173/2011“, <http://eteismai.lt/byla/17160368575782/2A-297-173/2011>

59 *Ibid.*

praleidus terminą, nes tokios neigiamos pasekmės nenumatytos nei aukštosios mokyklos vidaus teisės aktuose, nei Mokslo ir studijų įstatyme. Visgi praleidus terminą, t. y. dėl neteisėto universiteto neveikimo, studentas galėtų prašyti atlyginti patirtą turtinę arba neturtinę žalą, jeigu jis įrodytų tiek žalos atsiradimo faktą bei dydį, tiek tai, kad tarp šios žalos ir praleisto termino yra tiesioginis priežastinis ryšys.

4. Teisė skųsti sprendimą

Teisė apskųsti nuosprendį baudžiamosiose bylose yra garantuojama tarptautiniu lygmeniu, EŽTK septintojo protokolo antrame straipsnyje pabrėžiama, kad „kiekvienas asmuo, teismo nuteistas už nusikaltimą, turi teisę reikalauti, kad aukštesnė teisminė instancija peržiūrėtų jo kaltinamąjį nuosprendį ar bausmę“.⁶⁰ Apeliacijos svarba civilinėse bylose akcentuojama ET MK rekomendacijoje Dėl apeliacinių sistemų ir procedūrų civilinėse ir komercinėse bylose įvedimo ir funkcionavimo tobulinimo, kurios preambulėje visoms valstybėms rekomenduojama sustiprinti apeliacijos institutą civilinėse ir komercinėse bylose.⁶¹ ET MK rekomendacijų 22 str. įpareigoja suteikti galimybę administracinius sprendimus skųsti teisme, ir taip pat suteikti galimybę juos skųsti neteisimine tvarka.⁶² Universiteto įgalioto asmens sprendimas dėl nuobaudos studentui skyrimo dėl akademinės etikos pažeidimo taip pat gali būti nepagrįstas arba neteisėtas atitinkamai dėl netinkamai nustatytų faktinių aplinkybių ar netinkamai atlikto teisinio faktinių aplinkybių vertinimo. Sprendimo nepagrįstumą ir (ar) neteisėtumą taip pat gali lemti pernelyg trumpi procedūriniai terminai ar procedūriniai pažeidimai, taigi teisė skųsti galimą nepagrįstą ar neteisėtą sprendimą dėl nuobaudos skyrimo esant akademinės etikos pažeidimui yra viena esminių studento (klausytojo) garantijų.

Universitetų vidaus teisės aktų analizė rodo, kad universitetai suteikia teisę skųsti savo įgaliotų atstovų sprendimus neteisimine tvarka organizacijos viduje, įgyvendindami Mokslo ir studijų įstatymo 62 str. 1 d. 9 punktą, kuris reikalauja suteikti teisę kreiptis į aukštosios mokyklos administraciją, ginčų nagrinėjimo komisiją dėl savo interesų pažeidimo.⁶³ Komisijos kompetenciją apibrėžia pats įstatymas, numatydamas, kad komisija sprendžia *studentų ir administracijos ar kitų darbuotojų ginčus*,

60 „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolas Nr. 7“, Strasbūras, 1984 m. lapkričio 22 d., http://www.echr.coe.int/documents/convention_lit.pdf

61 „Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1995 m. vasario 7 d. Rekomendacija Nr. R(95)5 dėl apeliacinių sistemų ir procedūrų civilinėse ir komercinėse bylose įvedimo ir funkcionavimo tobulinimo“, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680505f3c>

62 Europos Tarybos Ministrų Komiteto 2007 m. birželio 20 d. „Gero administravimo kodeksas“, *supra note 7*.

63 „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas“, 2009 m. balandžio 30 d. Nr. XI-242, *supra note 56*.

susijusius su mokslo ir studijų veikla (62 str. 8 p.).⁶⁴ Pvz., VGTU tokią studento skundą nagrinės padalinio ginčų nagrinėjimo komisija,⁶⁵ VDU dekanos sprendimą dėl nuobaudos galima apskųsti šio universiteto Ginčų nagrinėjimo komisijai.⁶⁶ MRU dekanos ar rektoriaus įsakymą dėl nuobaudos paskyrimo studentas skųstų Nuolatinei ginčų nagrinėjimo komisijai.⁶⁷

Galimybę pasinaudoti apeliacijos teise pirmiausia apsunkina neaiškios procedūros, pvz., kai nėra aišku, kur asmuo turėtų kreiptis pateikdamas apeliaciją. Pvz., VU studijų tvarka su paskirta nuobauda nesutinkančius studentus nukreipia į padalinio ginčų nagrinėjimo komisiją,⁶⁸ tačiau padalinio ginčų nagrinėjimo komisijos nuostatai aiškiai eliminuoja skundus dėl akademinės etikos pažeidimų iš šios institucijos kompetencijos.⁶⁹ Kreipimuisi dėl akademinės bendruomenės narių, dirbančių ar studijuojančių tame Padalinyje, veiksmų, galimai pažeidžiančių akademinę etiką nagrinėja VU padalinio akademinės etikos komisija,⁷⁰ kurios sprendimus, realizuojant apeliacijos teisę galima skųsti VU Centrinei akademinės etikos komisijai.⁷¹ Įdomu tai, kad padalinio akademinės etikos komisija nepriima galutinio sprendimo, turinčio neigiamas pasekmes studentui – neskiria nuobaudos už akademinės etikos pažeidimą. Išnagrinėjusi kreipimąsi komisija savo sprendimu konstatuoja akademinės etikos pažeidimo (taip pat ir šurkštą) buvimo arba nebuvimo faktą ir gali rekomenduoti taikyti Universiteto teisės aktuose numatytas nuobaudas studentams ir klausytojams.⁷² Taigi galutinį sprendimą dėl nuobaudos (ne)skyrimo priima dekanas arba

- 64 „Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymas“, 2009 m. balandžio 30 d. Nr. XI-242, *supra note 56*.
- 65 „Vilniaus Gedimino technikos universiteto Senato 2012 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. 58-3.1 patvirtintų Vilniaus Gedimino technikos universiteto studijų nuostatai“, 235 punktas http://www.vgtu.lt/uploads/files/dir879/dir43/dir2/1_0.php
- 66 „Vytauto Didžiojo universiteto Senato 2016 m. birželio 29 d. nutarimu Nr. 4-17 patvirtintas Studijų reguliavimas“, *supra note 12*: 180 punktas.
- 67 „Mykolo Romerio universiteto Statutas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. rugsėjo 26 d. nutarimu Nr. XI-2233“, http://www.vgtu.lt/uploads/files/dir879/dir43/dir2/1_0.php
- 68 „Vilniaus universiteto Senato komisijos 2012 m. birželio 21 d. nutarimu Nr. SK-2012-12-8 patvirtinti Vilniaus universiteto studijų nuostatai“, *supra note 54*: 72 punktas.
- 69 „Vilniaus universiteto Senato 2014 m. gruodžio 2 d. nutarimu Nr. S-2014-10-2 patvirtinti Vilniaus universiteto kamieninio padalinio ginčų nagrinėjimo komisijos nuostatai“, 9.1 punktas, https://www.vu.lt/site_files/SD/Studentams/Padalinio_gincu_nagrinejimo_komisijos_nuostatai.pdf
- 70 „Vilniaus universiteto Senato 2018 m. balandžio 17 d. nutarimu Nr. S-2018-4-4 patvirtinti Vilniaus universiteto kamieninio padalinio akademinės etikos komisijos nuostatai“, *supra note 13*: 12 punktas.
- 71 „Vilniaus universiteto Senato 2018 m. balandžio 17 d. nutarimu Nr. S-2018-4-4 patvirtinti Vilniaus universiteto centrinės akademinės etikos komisijos nuostatai“, <https://www.vu.lt/studijos/studentams/studijas-reglamentuojantys-dokumentai>
- 72 „Vilniaus universiteto Senato 2018 m. balandžio 17 d. nutarimu Nr. S-2018-4-4 patvirtinti Vilniaus universiteto kamieninio padalinio akademinės etikos komisijos nuostatai“, *supra note 13*: 28.1 ir 28.3 punktai.

rektorius. Atitinkamai, remdamasis VU Studijų tvarka, studentas arba klausytojas, nesutinkantis su nuobaudos arba paskatos skyrimu, turėtų raštu kreiptis į kamieninio akademinio padalinio ginčų nagrinėjimo komisiją, ginčydamas paskirtos nuobaudos pagrindą,⁷³ o tokiu pagrindu ir bus padalinio akademinės etikos komisijos sprendimas, kuris, kaip minėta, turėtų būti skundžiamas Centrinei akademinės etikos komisijai. Taigi neaiški takoskyra tarp institucijų kompetencijų ne tik apsunkina studento padėtį, nes lieka neaišku, į kurią instituciją kreiptis (galbūt tenka kreiptis į abi, kad nebūtų praleisti skundo pateikimo terminai), bet ir kelia abejonių, ar studentas apskritai galės realizuoti teisę į apeliaciją. Šis teisinis neapibrėžtumas kritikuotinas, ypač tokiais atvejais, kai ši procedūra yra viena ir teisinės gynybos priemonių, kurios efektyvumas gali turėti įtakos studento (klausytojo) statusui.

Reikia pastebėti, kad apeliacijos teisė, kaip ir bet kuri kita procesinė teisė, nėra absoliuti, galimybė ja naudotis visose teisenose yra ribojama laike, nustačius protinus sprendimų apskundimo terminus, kuriuos esant svarbioms aplinkybėms paprastai galima prašyti pratęsti. Toks ribojimas yra grindžiamas siekiu užtikrinti proceso operatyvumo principą.⁷⁴ Teisės skųsti sprendimą efektyvumo įgyvendinimas esant trumpiems apskundimo terminams priklauso nuo to, ar studentas (klausytojas) yra tinkamai informuotas apie paskirtą nuobaudą ir sprendimo motyvus, arba tinkamai informuotas apie dieną, kada sprendimas skelbiamas. Šios teisės įgyvendinimas esant trumpiems apskundimo terminams taip pat priklauso nuo universiteto procedūrų lankstumo, pvz., ar parengtą skundą galima siųsti elektronine forma.

Šiuo atžvilgiu pozityviai vertintini VDU ir VU nustatyti atitinkamai dešimties (10) darbo dienų ir 14 kalendorinių dienų skundo padavimo terminai su galimybe juos atnaujinti. VDU skundo pateikimo terminas skaičiuojamas nuo ginčo kilimo datos, numatant galimybę jį atnaujinti dėl svarbių priežasčių.⁷⁵ VDU studijų reguliavimas įpareigoja pranešimus studentams apie nuobaudas įteikti asmeniškai, taip studentui sudarant visas galimybes susipažinti su priimtu sprendimu ir parengti skundą dėl nuobaudos skyrimo.⁷⁶ VU skundo pateikimo terminas skaičiuojamas nuo Padalinio akademinės etikos komisijos sprendimo įteikimo dienos.⁷⁷ Terminu atnaujiniamas siejamas su svarbioms termino paleidimo priežastimis ir galima tik motyvuotu

73 „Vilniaus universiteto Senato komisijos 2012 m. birželio 21 d. nutarimu Nr. SK-2012-12-8 patvirtinti Vilniaus universiteto studijų nuostatai“, *supra note* 54: 72 punktą.

74 Egidijus Laužikas, Valentinas Mikelėnas ir Vytautas Nekrošius, *Civilinio proceso teisė*, II tomas, (Vilnius: Justitia, 2005).

75 „Vytauto Didžiojo universiteto Senato 2011 m. kovo 9 d. nutarimu Nr. 3-6 patvirtinti Vytauto Didžiojo universiteto ginčų nagrinėjimo komisijos nuostatai“, 11 punktą, <http://www.vdu.lt/wp-content/uploads/2012/03/GincuNuostatai.pdf>

76 „Vytauto Didžiojo universiteto Senato 2016 m. birželio 29 d. nutarimu Nr. 4-17 patvirtintas Studijų reguliavimas“, *supra note* 12: 181 punktą.

77 „Vilniaus universiteto Senato 2018 m. balandžio 17 d. nutarimu Nr. S-2018-4-4 patvirtinti Vilniaus universiteto centrinės akademinės etikos komisijos nuostatai“, *op. cit.*, 20 punktą.

pareiškėjo prašymu, jei nepraėjo daugiau nei 30 kalendorinių dienų nuo sprendimo įteikimo dienos.⁷⁸ Šie terminai, ypač numaćius galimybę juos atnaujinti, net atsižvelgiant į situacijos sudėtingumą yra pakankami veiksmingai apeliacijos teisei realizuoti.

Kritikuotinas toks reguliavimas aukštosiose mokyklose, kuriuo apeliacijos teisė apsunkinama nereikšmingomis perteklinėmis procedūromis, prailginančiomis, tačiau realiai negalinčiomis turėti poveikio studentų (klausytojų) statusui. Pvz., nesutinkantis su rektoriaus ar rektoriaus įgalioto asmens sprendimu dėl drausminės nuobaudos paskyrimo, MRU studentas (klausytojas) pirmiausia turi kreiptis į rektorių arba jo įgaliotus asmenis, ir tik jeigu jų sprendimas jo netenkina – į Ginčų nagrinėjimo komisiją.⁷⁹ Reikia pastebėti, kad pareiga kreiptis į rektorių ar jo įgaliotus asmenis (dažniausiai tai būna asmenys, kurie dalyvauja vertinant studento galimą etikos pažeidimą pirminėje procedūroje), yra perteklinė, nes ji nei įpareigoja, nei įgalina rektorių ar jo įgaliotą asmenį peržiūrėti priimtą sprendimą, kuris priimtas laikantis griežtai reglamentuotos procedūros. Ši stadija gali būti vertinama kaip formalus sprendimo motyvų išaiškinimas, tačiau ne kaip teisės skųsti realizavimo forma, ypač tais atvejais, kai kreipiamasi dėl sprendimo, kurį priėmė pats rektorius. Siekiant efektyvesnio proceso, studentams (klausytojams) turėtų būti suteikiama teisė dėl juos netenkinančio sprendimo tiesiogiai kreiptis į Ginčų nagrinėjimo komisiją, kuri turi kompetenciją peržiūrėti rektoriaus arba jo įgalioto asmens sprendimą ir jį pakeisti.

Nepagrįsti ar neteisėti sprendimai dėl nuobaudų skyrimo gali būti skundžiami bendros kompetencijos teismams, tačiau teisminis procesas yra brangus, išmanymo reikalaujantis ir ilgas procesas. Dėl paprastai ilgos proceso teisme trukmės, ypač tais atvejais, kai studentas pašalinamas iš universiteto, ginčas gali prarasti prasmę. Pvz., Kauno medicinos universiteto (dabar Lietuvos sveikatos mokslų universiteto) studentė ginčijo jai nepalankų Studentų ginčų nagrinėjimo komisijos 2009 m. liepos 31 d. sprendimą palikti galioti rektorato protokolu paskirtą nuobaudą studijų nutraukimą vieneriems (1) metams Kauno miesto apylinkės teismui, kurio sprendimą universitetas skundė apeliacine tvarka Kauno apygardos teismui, o šio nutartį⁸⁰ 2011 m. liepos 28 d. peržiūrėjo ir ją panaikino LAT.⁸¹ Proceso trukmės (teisminis procesas truko dvejus (2) metus) įtakos studento statusui aspektas buvo klaidingai, kaip vėliau

78 „Vilniaus universiteto Senato 2018 m. balandžio 17 d. nutarimu Nr. S-2018-4-4 patvirtinti Vilniaus universiteto centrinės akademinės etikos komisijos nuostatai“, *op. cit.*, 20 punktas.

79 „Mykolo Romerio universiteto Tarybos 2015 m. birželio 16 d. nutarimu Nr. IUT-15 patvirtintos Mykolo Romerio universiteto vidaus tvarkos taisyklės“, https://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/centrai/akademiniu_reikalu_centras/teises_aktai/Vidaus_tvarkos_tais_2015_06_16.pdf

80 „Kauno apygardos teismo 2011m. vasario 28 d. nutartis byloje Nr. 2A-297-173/2011“, *supra note* 58.

81 „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. liepos 28 d. nutartis dėl pažeistų teisių gynimo byloje Nr. 3K-3-342/2011“, <http://eteismai.lt/byla/117019516345924/3K-3-342/2011>

konstatavo LAT, įvertintas Kauno apygardos teismo, kuris, nustatęs jog pirmosios instancijos teismas nepagrįstai patenkino ieškovės ieškinį, visgi paliko galioti Kauno miesto apylinkės teismo sprendimą, atkreipdamas dėmesį, kad pažeidimas padarytas 2009 m., ieškovei studijuojant trečiame kurse, o sprendimo priėmimo metu ji penktakursė, dėl ko nutraukti studijas vieneriems metams, teismo manymu, būtų buvę neprotinga ir neteisinga.⁸²

Išvados

Universitetų vidaus teisės aktų analizė parodė, kad dabartinis procedūrinių teisių reglamentavimas nėra pakankamai išsamus. Kiekvienas universitetas individualiai apibrėžia kai kurių procedūrų turinį ir ribas, o tam tikrais atvejais įtvirtinamas netinkamas arba iš dalies netinkamas šių teisių turinys, dėl ko sudaromos prielaidos teisės pažeidžiančiai procedūrinei praktikai.

Veiksmingas teisės būti išklausytam įgyvendinimas turėtų būti siejamas ne tik su studento (klausytojo) teise pateikti paaiškinimus dėl galimo akademinės etikos pažeidimo per protingą terminą, bet ir numatant galimybę pateikti paaiškinimus tiek raštu, tiek žodžiu (dalyvaujant posėdyje). Universitetai (išskyrus VGTU), neatliepdami AEPK rekomendacijų, suteikia studentui (klausytojui) teisę pateikti paaiškinimus tik vienu būdu – raštu arba žodžiu, dalyvaujant posėdyje. Siūlytina universitetams papildyti teisinį reguliavimą, suteikiant studentui (klausytojui) teisę pateikti paaiškinimus tiek žodžiu, dalyvaujant posėdyje, tiek raštu.

Universitetų vidaus teisės aktuose nenumatant galimybės pratęsti paaiškinimo raštu pateikimo terminą, praleistą dėl svarbių priežasčių, įtvirtinamas neproporcingas teisės būti išklausytam ribojimas. Paaiškinimo raštu nepateikimas per nustatytą terminą negali būti traktuojamas kaip paties studento (klausytojo) teisės atsakymas, jeigu terminas praleistas dėl svarbių priežasčių.

Asmens teisė susipažinti su savo byla reiškia, kad studentas (klausytojas) turi teisę susipažinti su visa tyrimų medžiaga, t. y. ne tik pranešimu apie pažeidimą, bet ir kita tyrimo metu surinkta medžiaga, paliekant galimybę riboti informacijos pateikimą konfidencialumo tikslais. Universitetų vidaus teisės aktų analizė parodė, kad arba universitetai šios teisės apskritai nereglementuoja (VDU), arba jai suteikiamas per siauras turinys, t. y. numatoma galimybė susipažinti tik su pranešimo turiniu (VGTU), arba studentas informuojamas apie pranešimo turinį (MRU, VU).

Sprendimai dėl nuobaudos skyrimo už akademinės etikos pažeidimus turėtų būti grindžiami nurodant esmines faktines aplinkybes ir pritaikytas teisės normas, taip ne tik motyvuojant studentą (klausytoją) akceptuoti priimtą sprendimą, bet ir įgalinant pasinaudoti teise apskųsti sprendimą. Teisės į motyvuotą sprendimą įtvir-

82 „Kauno apygardos teismo 2011m. vasario 28 d. nutartis byloje Nr. 2A-297-173/2011“, *supra* note 58.

tinimas universitetų vidaus teisės aktuose sumažintų piktnaudžiavimo šia teise galimybę.

Studento teisė į sprendimą per protingą laiką vykstant tyrimui dėl galimo etikos pažeidimo visų pirma realizuojama nustačius protingus terminus, atsižvelgiant tiek į galimą procedūros poveikį studento teisėms, tiek užtikrinant pačios procedūros efektyvumą. AEPK rekomenduojamas 60 kalendorinių dienų terminas tyrimui dėl galimo akademinės etikos pažeidimo atlikti yra optimalus, tačiau taikant šį terminą kiekvienu atveju reikėtų atsižvelgti į individualią studento situaciją, ir prirėikus klausimą dėl galimo akademinės etikos pažeidimo nagrinėti skubos tvarka. Tokios galimybės įtvirtinimas universitetų vidaus teisės aktuose sukurtų daugiau teisinio aiškumo tiek studentams (klausytojams), tiek sprendimų priėmėjams.

Teisė skųsti sprendimą dėl nuobaudos dėl akademinės etikos pažeidimo yra įgyvendinama universitetų vidaus teisės aktuose replikuojant Mokslo ir studijų įstatymo nuostatą, įpareigojančią studentų skundus nagrinėti aukštosios mokyklos ginčų komisijose, taip pat pažeistas teises ginant teismine tvarka. Visgi universitetų vidaus teisės aktų analizė rodė, kad dėl neaiškiai sureglamentuotų sprendimo apskundimo procedūrų (VU) arba numatomų perteklinių procedūrų (MRU) apsunkinamas teisės peržiūrėti sprendimą realizavimas arba ši teisė tampa neįgyvendinama.

PROBLEMS OF IMPLEMENTATION OF ESSENTIAL PROCEDURAL RIGHTS OF STUDENTS DURING THE INVESTIGATION OF A POSSIBLE BREACH OF ACADEMIC ETHICS AT LITHUANIAN UNIVERSITIES: THEORETICAL INSIGHTS

Inga Daukšienė, Regina Valutytė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. The article examines the extent to which selected Lithuanian universities guarantee substantive and procedural rights to the students (listeners) during the investigation of a possible breach of academic ethics. The right to be heard and to have access to the case file during the investigation, the right to a reasoned decision, the right to a decision within a reasonable time and the right of appeal are the focus of research which is based on the analysis of international documents, insuring the rights in administrative and judicial process and serving as a source for disclosure of content

of the rights, national documents setting certain mandatory or desirable standards and internal regulation of the universities. The problematic aspects disclosed as an outcome of the analysis are related to the disproportionately restricted right to an appeal due to unclear or redundant administrative procedures, inability of a student (listener) to participate in a meeting of a decision-making body by giving oral observations, in particular in the cases where written observations were not submitted and there was no possibility to extend the deadline for submission of the explanation missed due to a justifiable reason, as well as inability to access other materials in the case file than a notice infringement or lack of the duty to reason decisions.

Keywords: *academic ethics, infringement, procedural rights, responsibility, fair process*

Regina Valutytė, socialinių mokslų daktarė, Mykolo Romerio universiteto Mykolo Romerio teisės mokyklos Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės instituto profesorė. Pagrindinės mokslinių tyrimų kryptys – tarptautinė viešoji teisė, žmogaus teisių apsauga, aviacijos teisė, akademinė etika.

Regina Valutytė, professor, doctor of Social Sciences at Mykolas Romeris University, Mykolas Romeris Law School, Public Institute of International and European Union Law. Research interests: International law, protection of human rights, aviation law, academic ethics.

Inga Daukšienė, socialinių mokslų daktarė, Mykolo Romerio universiteto Mykolo Romerio teisės mokyklos Viešosios teisės instituto docentė. Pagrindinės mokslinių tyrimų kryptys – ES institucinė teisė, akademinė etika, asmenų laisvas judėjimas.

Inga Daukšienė, associate professor, doctor of Social Sciences at Mykolas Romeris University, Mykolas Romeris Law School, Institute of Public Law. Research interests: EU institutional law, academic ethics, free movement of persons.